

178 Vrijheid – dubbelzinnig leven

In mijn vorige blog stelde ik mezelf de vraag ‘Wat is vrijheid eigenlijk?’ zonder die vraag te beantwoorden. Enkele lezers gaven een begin van een antwoord. Ik wil nu – mede gevoed door die lezers en luisterend naar grote mensen als Bonhoeffer, Martin Luther King, Navalny, mensen die leden en lijdten onder onvrijheid – enkele gedachten opschrijven, zonder de pretentie dat ik hét antwoord weet. Bestaat hét antwoord wel?

De Oekraïense Natalia Saklakova is docent dansexpressie en -coach in Nederland. Haar familie woont in de door Russische militairen ingenomen stad Berdyansk aan de Zwarte Zee en woont nu in een schuilkelder. Haar wordt gevraagd: “Zouden ze het willen, om weg te gaan?” Natalia antwoordt: “ Je hebt geen keuze. Dit is gewoon onvoorstelbaar. [...] Dit is je land, dit is je huis, dit is je alles, je grond. Daarin liggen jouw opa's, oma's, je voorouders. [...] Het is zo dubbel. Het heeft natuurlijk geen zin om jezelf op te offeren en onder de kogels te laten gaan, maar het is ook zo onrechtvaardig en ondraaglijk bijna, niet ok, dat je gaat vluchten, dat je het moet verlaten – dit wordt je aangedaan.”

[OP1, 28 februari 2022]

Hier is vrijheid in het geding. Welke keuzes maakt haar familie in Oekraïne? Kunnen ze wel in vrijheid kiezen? Natalia zei: “Je hebt geen keuze”. Maar is daarmee alles gezegd? Haar familie had nog wel de mogelijkheid om te vluchten en ze konden er ook voor kiezen om in de schuilkelders te blijven. Er was geen macht die hen deze keuzemogelijkheid onthield of verbood. Zeker, welke keuze ze ook zouden maken, het offer zou zeer groot zijn. Maar ze hadden nog de vrijheid om te kiezen – of toch niet?

“We moeten niet tegen de oorlog zijn, we moeten vechten tegen de oorlog”. Zo roept de in een strafkamp verblijvende Aleksej Navalny, Poetins aartsvijand nummer één, de Russen via zijn twitteraccount op. “Wij willen een land van vrede zijn. Helaas worden we door weinigen zo gezien. Maar laat ons geen natie met angstige, stille mensen worden. Geen land van lafaards, die doen alsof ze niets afweten van de wrede oorlog tegen Oekraïne, georkestreerd door een duidelijk gestoorde tsaar”. “Poetin is Rusland niet. Als er iets is waar Rusland op dit moment trots op kan zijn, dan is het op de 6.824 mensen die vastzitten omdat ze op straat zijn gekomen tegen de oorlog.”

Hier is vrijheid in het geding. De Russische staat (lees: Poetin) heeft de dissident Navalny meermaals laten vergiftigen, opsluiten en martelen. Hij zit nu al weer een jaar in een strafkamp. Navalny is een onvrij mens maar néemt de vrijheid om – wellicht ook nu weer tegen een hoge prijs – zijn volk op te roepen niet laf te zijn, het ook niet bij woorden te laten, maar de straat op te gaan om zich tegen Poetin te verzetten.

Verhalen uit Oekraïne en Rusland over vrijheid en onvrijheid – zulke verhalen kennen wij nu niet in Nederland. Er zijn zeker mensen die zich door coronamaatregelen in hun vrijheid aangetast voelden; Baudet, Engel en consorten vinden zelfs dat wij in een nazistaat leven. Is het mogelijk om ónze mogelijke vrijheidsbeperkingen te vergelijken met wat (on)vrijheid betekent in Oekraïne en Rusland? Ik ga terug in de tijd zodat we zonder de emotie van toen naar een beperking van vrijheid in ons land kunnen kijken.

1970 en later- We zetten de bak van de kinderwagen achterin onze auto en stappen – Louise zwanger – in de auto en rijden weg. Geen autogordels, geen reiswieg die je kon vastzetten; die waren er niet. Al in 1959 was de driepuntsgordel uitgevonden maar pas in 1971 werd de gordel voor in nieuwe auto's verplicht. Verzet alom:

dit was vrijheidsberoving! Die 'vrijheid' zonder autogordel had wél een hoge prijs. Door de vrijheidsbeperkende gordel daalde het aantal verkeersdoden met 30%.

De drie voorbeelden waarin *vrijheid* een verschillende rol speelt, maken duidelijk dat niets zo verwarrend en misleidend is als praten over dé vrijheid. Die bestaat niet. Er is allereerst vrijheid die *anderen* (overheden, organisaties, mensen met macht, ouders) ons kunnen geven en afnemen. De aard en het gewicht van (on)vrijheden kunnen zeer verschillend zijn; denk aan een fundamenteel grondrecht als de vrijheid van meningsuiting of aan iets heel anders: een verbod om in de binnenstad te wildplassen... Bovendien, wat wij *hier en nu* vrijheid en onvrijheid noemen kan in de loop van de tijd en door de omstandigheden veranderen. Wat in 1971 *onvrijheid* werd genoemd, is nu voor de meeste Nederlanders vanzelfsprekend: ik doe in *vrijheid* zelf mijn gordel om; dat is *mijn keuze*. Ik voel me daardoor juist veiliger en dus vrijer. Deze wet beschermt wie en wat kwetsbaar is, maakt vrijer door een vrijheidsbeperking. Wat een paradox!

Is vrijheid hetzelfde als grenzeloosheid? Het lijkt er nogal eens op. Gaat het bij vrijheid echt om een steeds weer nieuw, nog niet vervuld verlangen? Betekent vrijheid: steeds mooier, verder, beter, vaker, meer en groter? Wie vrijheid verwacht met grenzeloosheid begrijpt niet dat de vreugde van de vrijheid juist wordt beleefd *binnen de grenzen van de vrijheid*, binnen wetten en regels – zoals de vreugde van het spel juist wordt ervaren binnen de grenzen van de spelregels.

Uiteindelijk heeft de vrijheid die de *ander* mij geeft of ontnemt niet het laatste woord. Er is een heel andere, een *existentiële* vrijheid die niemand mij kan geven en afnemen. Ik kan zelf in vrijheid kiezen en die vrijheid wordt alleen begrensd door de humane, morele kwaliteit van mijn geweten. Daarvoor ben alleen ik verantwoordelijk. Het is geen gemakkelijke vrijheid, ze is niet geschikt – zo zei Navalny en hij weet waarover hij spreekt – voor angstige, stille mensen, voor lafaards, die doen alsof ze van niets afweten, niets doen en zwijgen.

Ik denk dat de vreugde van de vrijheid gevonden wordt als je dubbelzinnig leeft: Als je geniet van het goede leven maar niet zwijgt over de door mensen gecreëerde maatschappelijke ongelijkheid en ongelijkwaardigheid. Als je het goede woord liefhebt en het kwade woord bestrijdt; als je je verantwoordelijkheid voor je eigen leven en je plaats in de samenleving aanvaardt maar mededogen hebt met mensen die daartoe niet (ten volle) in staat zijn. Als je jezelf bevrijdt uit de gesloten gemeenschap waar maar één waarheid geldt en mens bent in een gemeenschap met een grote verscheidenheid aan opvattingen en belangen, maar waar je uiteindelijk verenigd bent in hetzelfde doel: vreedzaam naast en zorgzaam voor elkaar te leven. Daardoor word je steeds weer wie je bent: VRIJ! 'Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder – niet zonder mij'. Wat is vrijheid? Dit is het begin van mijn antwoord – zó leef ik als vrij mens in vrij Nederland.

Muziek1. Jean Sibelius schreef [Finlandia](#) en [Finlandia, de koraalversie](#). Finland werd in 1809 geknecht door de Russen. Voor veel Finnen is dit werk dé verbeelding van hun onderdrukking en vrijheid.

2. De *Dekraïense* Anna Fedorova speelt [het Pianoconcert nr. 2](#) van de *Rus* Sergej Rachmaninoff. Wij waren daar, zaten in de zaal, wat een ervaring! Het tweede – voor mij het mooiste – deel, begint op 11:35.